

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף ה

רבי חייא רב ששת נחלקו האם המודה במקצת ואומר 'הילך' חייב שבועה. לדעת רבי חייא חייב ולדעת רב ששת פטור.

קושיא על רב ששת: ולמאן דאמר הילך פטור: למדנו בדף הקודם שאין נשבעים על הודאה או כפירה בקרקעות, ולומדים זאת מפסוק. אך לפי רב ששת קשה, מדוע צריך פסוק ללמד על כך והרי בכל מקרה המודה בקרקע עושה זאת ב'הילך', כי הקרקע נמצאת תמיד ברשות בעליה. ומשום כך עליו להיות פטור משבועה!

תירוץ: אמר לך: הפסוק נצרך למקרה שהנתבע חפר בקרקע בורות ומערות וקלקל אותה, שאז כשהוא מודה שהקרקע של התובע אין כאן 'הילך' בגלל שהוא לא מחזיר את הקרקע כמות שהיא. או למקרה שהתובע תבע אותו על כלים וקרקעות והנתבע הודה בכלים וכפר בקרקעות שהוא לא נשבע, בגלל שאין נשבעים על קרקעות בין בהודאה ובין בכפירה.

קושיא על רב ששת: ת"ש דתני רמי בר חמא: 'ארבעת השומרים' הם שומר חנם, שומר שכר (המקבל שכר על שמירתו), שואל (את החפץ להשתמש בו ללא תשלום), ושוכר (משתמש בחפץ בתשלום). שומר חנים - חייב רק בפשיעה. שומר שכר - חייב על גניבה ואבידה ופטור באונס. שואל - חייב באונס ופטור במתה מחמת מלאכה. ושוכר - נחלקו הדעות האם דינו כשומר חנים או כשומר שכר.

כל 'שומר' הטוען טענה הפוסרת אותו, חייב להישבע כטענתו. כגון שומר חנם שטוען שהבהמה נגנבה או נאבדה, או שומר שכר שטוען שהבהמה נלקחה באונס, או שואל שטוען שהיא מתה מחמת מלאכה.

בפרשת השומרים נאמר שחיוב שבועה הוא באופן של "אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה" דהיינו באופן של מודה במקצת (כפי שלומדת הגמרא במסכת שבועות מכאן את חיוב שבועה במודה במקצת, כי הנתבע אומר 'רק את זה אני חייב לך' אבל לא את כל התביעה).

ואם כן המקרה שבו שומר ישבע על טענת פטור, יתכן רק במקרה שמסרו לו שלוש בהמות לשמור, וכא הבעלים ותובע את שלושתן. והשומר מודה בבהמה אחת שהוא קיבל לשמור אותה, וכופר בשניה, וטוען טענת פטור בשלישית. שהוא נשבע על טענת הפטור.

היכי דמי: על הבהמה שהשומר מודה בה, איך מדובר? לכאורה הוא אומר לבעלים 'קח אותה', ואם כן זהו 'הילך'. ומוכח שב'הילך' חייב שבועה. קושיא על רב ששת.

תירוץ: לא, דא"ל ג' פרות וכו': מדובר שהבעלים טוען שמסר לשומר שלושה בהמות לשמור וכולן מתו בפשיעה. והשומר - על בהמה אחת הוא כופר וטוען לא היו דברים מעולם, על בהמה שניה הוא טוען שהוא פטור כי היא מתה באונס, ועל הבהמה השלישית הוא מודה שפשע בה והוא ישלם לו עליה. ואין כאן 'הילך'.

קושיא על רבי חייא: ת"ש דתני אבוא דרבי אפטוריקי: אבוא דרבי אפטוריקי שנה ברייתא שממנה קשה על דברי רבי חייא הראשונים (לעיל דף ג' עמוד א'). רבי חייא אמר שהתובע את חברו מאה וחבירו כופר בכל וכא עדים שהוא חב חמישים, עליו להישבע שבועת מודה במקצת. ואילו בברייתא של אבוא דרבי אפטוריקי נאמר שבמקרה כזה הוא פטור משבועה!

תירוץ: מתניתא קא רמית וכו': האם אתה מקשה מברייתא על רבי חייא? והרי רבי חייא הוא תנא והוא יכול לחלוק על תנא אחר.

קושיא: והא קרא קאמר: הרי אבוא דרבי אפטוריקי למד את דבריו מפסוק, ומה יענה על כך רבי חייא?

תשובה: ההוא למודה מקצת הטענה: רבי חייא סובר שהפסוק הזה בא ללמד את עיקר הדין של מודה במקצת הטענה שישבע. (והוא לא מיותר למעט העדאת עדים במקצת הטענה. ודלא כמו שאמר אבוא דרבי אפטוריקי). וממילא אפשר גם ללמוד בקל וחומר שגם עדים שיעידו על מקצת הטענה יחייבו את הנתבע שבועה.

ואבוא דרבי אפטוריקי אמר לך: הפסוק מיותר. בגלל שכתוב בו שתי מילים שמלמדות על מודה במקצת "אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה", היה מספיק לכתוב או 'אשר יאמר כי הוא' או 'אשר יאמר כי זה'. ולכן אחד מהם בא ללמד על עצם הדין של מודה במקצת ישבע, והשני בא למעט שעדים שהעידו על מקצת הטענה אינם מחייבים שבועה.

ואידך (רבי חייא עונה): אחד נצרך למודה במקצת, והשני ללמד שההודאה צריכה להיות ממין הטענה. אבל אם תבע אותו חיטים והודה לו בשעורים אינו חייב שבועה.

ואידך (אבנה דרבי אפטוריקי סובר): אין צורך שתהא ההודאה ממין הטענה. והוא סובר כרבן גמליאל שחייב שבועה בכזה מקרה.

*

ההוא רעיא: מעשה ברועה שהיו הבעלים מוסרים לו קבוצה של בהמות בכל יום על פי עדים. יום אחד מסרו לו אותם בלי עדים. בסוף היום באו הבעלים ובקשו לקחת את הבהמות שמסרו לו, אמר הרועה 'לא היו דברים מעולם'. באו עדים והעידו שהרועה אכל שתי בהמות מתוך הקבוצה והוא חייב לשלם אותם. ועכשיו השאלה מה הדין על שאר הבהמות שלא העידו עליהם?

אמר על כך רבי זירא - אם היינו פוסקים כדברי רבי חייא הראשונים (שהכופר בכל ובאו עדים והעידו שחייב חמישים, עליו להשבע שבועת מודה במקצת על החמישים הנוספים), הרועה היה צריך להישבע על שאר הבהמות שהם לא נמסרו לידיו.

אמר ליה אביי: וכי אם נפסוק כרבי חייא הרועה ישבע? והרי הוא גדלן (כי הוא טען שהוא לא קביל שום בהמה לשמור), ומי שחשוד על ממון אינו יכול להשבע. ומה שאמר רבי חייא שישבע, מדובר בהלוואה, שהסיבה שהלווה כופר בכל איננה כי הוא מתכוין לגנוב את הכסף, אלא הוא מעוניין להרויח זמן עד שיוכל להחזיר את הכסף. (רש"י מציין שאפשר לפרש את דברי רבי חייא גם בפקדון והסיבה שהוא כופר כדי להרויח זמן להשיג את הכסף).

אמר ליה (רבי זירא) שכנגדו קאמינא: התכוונתי שהבעלים ישבע שמסר לו את הבהמות ויקח מהרועה את הכסף. כי הדין הוא שאם הנתבע חשוד על השבועה (והוא לא יכול להשבע ולהיפטר מלשלם), התובע העומד כנגדו ישבע ויטול את הכסף.

קושיא: השתא נמי: מדוע אמר רבי זירא שרק אם נפסוק כרבי חייא נשביע את הבעלים ויטול את הכסף. הרי גם עכשיו שאנו לא פוסקים כרבי חייא נוכל לחייב את הרועה להשבע 'שבועת היסת', ומכיון שהוא חשוד על הממון נעביר את השבועה לצד שכנגדו וישבע הבעלים ויטול את הכסף.

'שבועת היסת' היא מה שאמר רב נחמן. התובע את חברו כסף, וחבירו כופר בכל, הוא פטור. אמנם חייבו אותו חכמים שבועה, כדי להסית אותו ולגרום לו להודות אם הוא שקרן. (והטעם שיש לחשוש שהנתבע שקרן ולא התובע? כי חזקה אין אדם תובע את חברו אלא אם כן חברו מחזיק בדבר השייך לו).

תירוץ: דרב נחמן תקנתא היא: כל 'השבועת היסת' שאמר רב נחמן היא רק מתקנת חכמים ולא מדאורייתא. והרי וגם הדין שאם הנתבע חשוד על השבועה ישבע שכנגדו ויטול, היא תקנה דרבנן, כי מדאורייתא רק הנתבע נשבע ונפטר מלשלם. ואם כן רבנן תקנו 'שכנגדו ישבע' רק לשבועה דאורייתא, אבל לא לשבועת היסת' שהיא דרבנן כי לא עושים תקנה לתקנה.

קושיא על אב"י: ותיפוק ליה: מדוע אב"י הוצרך להקשות שהרועה הוא גזלן בגלל שהעדים העידו שהוא אכל שתי בהמות, והרי בכל מקרה סתם רועה פסול לשבועה בגלל שהוא מרעה את הבהמות בשדות אחרים ועובר על גזל.

תירוץ: לא קשיא: רק את הבהמות השייכות לו הוא מרעה בשדות אחרים, אבל את הבהמות שאחרים מוסרים לו הוא מרעה בשדות הפקר כי הוא לא מוכן לחטוא בשביל אחרים.

דאי לא תימא הכי: והראיה לכך, שאם לא תאמר כן, איך מותר לנו למסור בהמות לרועה שישמור עליהם? והרי אם הוא מרעה אותם בשדות אחרים אנו גורמים לו לעבור עבירה! אלא בהכרח כמו שתירצנו.

למדנו במשנה: זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה.

שאלה: על דאית ליה משתבע או על דלית ליה משתבע?: וכי הוא צריך להישבע על מה שיש לו או על מה שאין לו? כלומר יתכן שבאמת אין לו כלום והוא נשבע על אמת ש'אין לו בה פחות מחציה'. (ורק אם יש לו בה שלישי או רבע והוא נשבע שאין לו בה פחות מחציה, הוא נשבע לשקר).

תשובה: אמר רב הונא: הוא נשבע כך - (א.) שבועה שיש לי בה, (ב.) ואין לי בה פחות מחציה'.

שאלה: ונימא שבועה שכולה שלי: מדוע הוא לא נשבע 'שבועה שכולה שלי' תשובה: ומי יהיבין ליה כולה?: וכי אם הוא ישבע יתנו לו את הכל? הרי גם חברו

מחזיק בחצי ונשבע כמותו, ולכן הם חולקים את הטלית חצי חצי. ואם בית דין ישביעו אותו על הכל, יהיה בזה זילותא לבית דין שהם נותנים לו לבסוף רק חצי.

שאלה: **ונימא שבועה שחציה שלי:** מדוע הוא לא נשבע באופן חיובי 'שבועה שחציה שלי' תשובה: **מרע ליה לדיבוריה:** בגלל שהוא טען בתחילה 'כולה שלי', אם הוא ישבע שרק 'חציה שלי' הוא בעצם מערער את הטענה שלו.

קושיא: **השתא נמי מרע ליה לדיבוריה:** גם כשהוא נשבע רק 'שאינ לו בה פחות מחציה' הוא מערער את דבריו. תירוץ: **דאמר כולה שלי:** הוא נשבע כך 'כולה שלי ולדבריכם וכו'.

קושיא: **וכי מאחר שזה תפוס ועומד:** הרי כל אחד מהם תופס בחצי טלית, ואם כן מדוע צריך להשביע אותם? שכל אחד יקבל את החצי שהוא מחזיק בו וזהו!

תירוץ: **אמר ר' יוחנן וכו':** אנו חוששים שמא אחד מהם תפס את טליתו של חברו והוא משקר שחציה שלו.

קושיא על רבי יוחנן: **ונימא מיגו דחשיד:** מתוך שהוא חשוד לתפוס את טליתו של חברו ולגנוב ממון הוא גם חשוד להישבע על כך לשקר. ואם כן מה מועילה השבועה?

תירוץ: **לא אמרינן מיגו:** לא אומרים כן. כי לאנשים יותר חמור להישבע לשקר מאשר לגנוב ממון. ולכן אפילו שאנו חושדים שמא אחד מהם תקף את טליתו של חברו, אנו מטילים עליו שבועה כדי שהוא יודה על האמת ולא ישבע לשקר.

ראייה לדבר: **דאי לא תימא הכי:** אם החשוד על הממון חשוד גם על השבועה, מדוע אמרה התורה שמודה במקצת ישבע (תבעו אותו מאה והוא מודה בחמישים, ישבע שהוא לא חייב חמישים נוספים)? והרי הסיבה שהוא נשבע בגלל שאנו חוששים שהוא גנב את החלק שלא הודה בו, ואם כן הוא לא נאמן להשבע! אלא בהכרח שלא אומרים מגו דחשיד וכו'.

דחייה: **התם אשתמוטי קא משתמיט ליה, כדרכה:** מודה במקצת אינו גזלן, אלא הוא רק רוצה להרויח זמן כדי להשיג את הכסף ולהחזיר אותו, וכמו שביאר רבה לעיל. ולכן מאמינים לו לשבועתו. ואין משם ראייה לחשוד על הממון.

הוכחה לדחייה: **תדע:** והראייה שמודה במקצת אינו גזלן, כי אמר רב אידי בר אבין שלוה הכופר בהלואה ולאחר מכן באו עדים והעדיו שהוא חייב, הוא כשר לעדות.

ואילו שומר שכופר בפקדון שנמסר לו וכאו עדים והעידו שהוא חייב, הוא פסול לעדות. והטעם, כי הלווה הכסף כבר אינו ברשותו והוא משקר רק בשביל להשיג את הכסף אך לא בשביל לגנוב. ואילו שומר שהפקדון שמור אצלו, אין לו שום סיבה לשקר אם לא שהוא רוצה לגנוב אותו. (ואם הפקדון נאבד לו היה עליו לטען שהוא נאבד ולהיפטר).

נמצא שנדחתה הראייה שלא אומרים 'מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועה'. ועכשיו הגמרא מנסה להוכיח ממקום אחר שלא אומרים את המיגו הזה.

אלא הא דתני רמי בר חמא: וביארנו למעלה שמדובר שמסרו לשומר שלוש בהמות, באחת הוא כפר בשניה הוא הודה ובשלישית הוא טען טענת פטור, ועל השלישית הוא נשבע. והרי אם הוא כפר באחת הוא חשוד שהוא שיקר ובעצם גנב את הבהמה. וכאן מדובר בפקדון. וכפי שביארנו למעלה בפקדון אין לשומר סיבה לשקר כדי להרוויח זמן, כי עליו להחזיר את הפקדון מיידי, אלא בהכרח שהוא גנב. ואם כן איך מאמינים לו על השבועה? ראייה שלא אומרים מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא!

דחיה: התם נמי אשתמוטי קא משתמיט: גם בשומר יש לומר שהוא לא רוצה לגנוב את הבהמה אלא הוא משקר רק בשביל להרוויח זמן עד שהוא יתפוס את הגנב, או עד שהוא ימצא אותה בחורשה (= אגם) ויחזיר אותה לבעלים.

קושיא: אי הכי הכופר בפקדון: אם כן מדוע אמרנו שבפקדון הוא פסול לעדות, והרי גם שם ניתן לומר שהוא משקר רק כדי להרוויח זמן שיוכל לחפש את הפקדון ולהחזירו לבעלים.

תירוץ: כי אמרינן: באמת מה שאמרנו שהכופר בפקדון פסול לעדות, זה דוקא באופן שבאו עדים והעידו שבשעה שהוא כפר בכך שהוא קיבל פקדון, הפקדון היה מונח בביתו בארון והוא היה מודע לכך, ובכל אופן הוא שיקר. או שהם העידו שהפקדון היה בידיו בשעה שהוא כפר. ואם כן בהכרח שהוא רצה לגנוב אותו.

הוכחה נוספת שלא אומרים מיגו דחשיד וכו': **אלא הא דאמר רב הונא:** אם השומר טען שנגנבה או נאבדה הבהמה וחייבו אותו שבועה, והוא לא רוצה להשבע ומוכן לשלם את דמי הבהמה, משיביעים אותו שבועה שהבהמה אינה ברשותו. בגלל שחושדים שמא הוא חומד את הבהמה לעצמו והוא טען שהיא נגנבה כדי לשלם

את דמיה ולקחת אותה. וקשה, כי אם אנו אומרים מיגו דחשיד וכו' איך משביעים אותו? אלא בהכרח שלא אומרים מיגו דחשיד!

דחייה: **התם נמי**: גם שם הוא לא נחשב חשוד על הממון, כי הוא מורה היתר שמותר לו לעשות את מה שהוא עושה בגלל שהוא משלם כסף לבעלים על הבהמה.

קושיא: **אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא**: והרי השומר הזה עובד על לאו של 'לא תחמוד'. ואם כן איך מאמינים לו על השבועה? כלומר אין הבדל אם הוא עובר על לאו של 'לא תגנוב' או של 'לא תחמוד', כי יש כאן מיגו דחשיד לעבור על לאו של 'לא תחמוד' חשיד נמי להשבע לשקר. אלא בהכרח שלא אומרים מיגו דחשיד וכו'!

תירוץ: **לא תחמוד לאינשי**: אנשים חושבים בטעות שאיסור 'לא תחמוד' הוא רק כשלא משלמים כסף על החפץ אבל אם משלמים עליו לא עוברים. ולכן הוא שוגג בזה ואינו נחשב חשוד לעבור על 'לא תחמוד'.